

بررسی دلایل مؤثر بر معوقات بانکی استخرهای پرورش ماهی حاشیه رودخانه هراز

محمدصادق نیک‌پور^۱، ناصر یداله‌زاده طبری^۲، رضا چنگیزی^۳

چکیده

بر اساس مبانی نظری و مطالعات تجربی انجام گرفته در خصوص معوقات اعتباری، می‌توان عوامل را در ۳ گروه مشخصات فردی و اجتماعی وام‌گیرنده، ساختار بانکی و شرایط محیطی تقسیم‌بندی کرد. در این تحقیق به بررسی تأثیر این عوامل بر معوق ماندن تسهیلات اعتباری پرداخت شده به پرورش دهندگان ماهی در حوزه رودخانه هراز پرداخته شده است. جامعه آماری تحقیق خبرگان و کارشناسان بانکی می‌باشند که به علت کوچک بودن جامعه آماری همه‌ی کارشناسان به عنوان نمونه انتخاب گشته‌اند. در این تحقیق با استفاده از تکنیک تحلیل سلسله مراتبی (AHP) عوامل تأثیرگذار شناسایی و رتبه بندی شده‌اند. از این سه مؤلفه اصلی، با توجه به پاسخ کارشناسان و نتایج تحلیل سلسله مراتبی، وزن هر یک از معیارها، بدین صورت می‌باشد: ساختار بانکی: ۰/۱۹۹، فردی (کشاورز): ۰/۲۱۲ و عوامل محیطی: ۰/۵۸۸. بنابراین معیار عوامل محیطی بیشترین وزن را دارگشته است و به عنوان مهمترین مؤلفه در عدم وصول تسهیلات بانکی اذعان گشته است. در کل از میان ۱۵ شاخص مورد تحقیق، ثابت‌نبودن نرخ ارز، حوادث طبیعی، مشکل بازار فروش و تورم، به ترتیب رتبه های اول تا چهارم را در بین گزینه ها به خود اختصاص داده اند. در پایان تحقیق با توجه به اینکه عوامل محیطی بخصوص نرخ ارز و بازار فروش تأثیر بسزائی در تولید و درآمد دارد، پیشنهاد می‌گردد دولت از سیاست‌های کنترلی مقتضی در این بخش استفاده بهینه نماید.

کلید واژه: معوقات بانکی، رودخانه هراز، پرورش ماهی قزل‌آلا، قیمت محصول، مدت بازپرداخت، تورم.

تاریخ وصول: ۱۳۹۵/۳/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۰/۲۸

۱- گروه شیلات، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران

۲- گروه اقتصاد، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران (نویسنده مسؤول)

۳- گروه شیلات، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران rech76ir@gmail.com

۱- مقدمه

یکی از اصلی‌ترین عوامل محدودکننده توسعه فعالیت‌های کشاورزی و استفاده از فناوری‌های جدید در این بخش، کمبود سرمایه است.

سرمایه در فرآیند توسعه اقتصادی از عوامل کلیدی به شمار می‌رود و در نقش محدودترین عامل تولید کشاورزی، اهمیت فراوانی دارد. اهمیت سرمایه بدین دلیل است که موجبات افزایش بهره‌وری سایر عوامل تولیدی یعنی زمین و نیروی کار را فراهم می‌کند (سلطانی، ۱۳۸۳).

باتوجه به قابلیت سرمایه در تبدیل شدن به سایر عوامل تولید در ترکیب با دیگر نهاده‌ها، به کارگیری صحیح سرمایه می‌تواند موجب افزایش تولید و درآمد شود. همچنین با توجه به اینکه تزریق این نهاده به جریان تولید همراه با به کارگیری فناوری و روش‌های جدید موجب افزایش کارایی عوامل تولید می‌شود (هاشمی‌تبار و همکاران، ۱۳۸۸).

فصلی بودن تولیدات کشاورزی همواره یک خلأ موقت بین دخل و خرج کشاورزان ایجاد می‌کند، لذا آنان به منظور تأمین هزینه‌های جاری و سرمایه‌ای خود نیاز به سرمایه دارند؛ از طرفی؛ به دلیل پایین بودن سطح تولید و درآمد سرانه‌ی کشاورزان، امکان پس‌انداز آنها کم و لذا امکان سرمایه‌گذاری از این محل برای خرید نهاده‌های مدرن محدود است (احمدپور و حسینی پور، ۱۳۸۶).

بنابراین کشاورزان باید به دنبال سایر منابع مالی در دسترس که بتوانند با کمترین هزینه دست یابند، رجوع کنند. در این بین بانکها، خصوصاً بانک کشاورزی از جمله نهادهای مهم و اصلی برای تأمین اعتبار برای کشاورزان می‌باشد. اما در فرآیند دریافت و بازپرداخت اعتبارات مالی از طریق نهادهای مالی برای هم کشاورزان و هم نهادهای مالی پیش می‌آید که متقاضیان تسهیلات در بازپرداخت اعتبارت دریافتی دچار مشکلاتی می‌شوند. هدف از این تحقیق، بررسی اهمیت و مسائل مهم و چگونگی دریافت و بازپرداخت اعتبارات می‌باشد.

۲- پیشینه تحقیق

در جدول زیر به طور اجمالی تحقیقات داخلی و خارجی نشان داده شده‌اند.

عرب مازار و روئین تن (۱۳۸۵) در تحقیق خود با استفاده از روش رگرسیون لاجیت اطلاعات کیفی و مالی تعدادی از شرکتهای دریافت کننده وام از شعب بانک کشاورزی استان تهران طی سالهای ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۳ را مورد مطالعه قرار دادند. آنها دریافتند که عوامل اصلی مانند نوع فعالیت، سابقه همکاری با بانک و میزان وام بر ریسک اعتباری مشتریان حقوقی بانک کشاورزی تأثیر معنی داری می گذارند و این عوامل فصل مشترک زیادی با عوامل مؤثر بر ریسک اعتباری مشتریان حقوقی سایر بانکها دارد

باقری و نجفی (۱۳۸۳) در تحقیق خود با استفاده از تابع تجزیه و تحلیل تشخیصی با متغیر وابسته نرخ بازپرداخت از طریق ۱۶۳ نمونه پرسشنامه در استان فارس عوامل مؤثر بر بازپرداخت وامهای کشاورزی را بررسی کردند. آنها دریافتند که متغیرهای خسارات طبیعی، نسبت درآمد مزرعه ای به درآمد کل، درآمد مزرعه، بیمه محصولات، میزان پس انداز فاصله انتظاری برای دریافت وام، نظارت و سرپرستی کارشناسان بانک، طول دوره بازپرداخت وام، نوع فعالیت به کارگیری وام، شاخص تنوع، کثرت خریداران، درآمد خارج از مزرعه، سطح زیر کشت، تحصیلات و متغیر مجازی شهرستان به ترتیب از عمده ترین عوامل مؤثر بر تفاوت بین دو گروه بازپرداخت کننده و نکول کننده وام هستند.

باقری و نجفی (۱۳۸۳) و همچنین کویایی و بخشی (۱۳۸۱) با استفاده از اطلاعات پرسشنامه ای و پرونده های متقاضیان اعتبار مربوط به ۱۴۹ کشاورز دریافت کننده اعتبار از بانک کشاورزی بیرجند دریافتند که از یک طرف استفاده از ماشین آلات در مزرعه، طول دوره بازپرداخت وام، نظارت و سرپرستی بانک بر مصرف وام و به کارگیری وام در فعالیتهای جاری اثر مثبت و معنی داری و از طرف دیگر بروز خسارات طبیعی در مزرعه مانند خشکسالی و آفات، سطح تحصیلات کشاورز و طول زمان انتظار برای دریافت وام اثر منفی و معنی داری بر عملکرد بازپرداخت اعتبارات داشته است.

شادی طلب (۱۳۷۲) عواملی چون ضعف قدرت اجرایی بانک، درآمد پایین، محصول کم، مشکل بازار فروش، گرانی عوامل تولید و خشکسالی برای کشاورزان را به عنوان دلایل عمده عدم بازپرداخت بدهیهای بانک شناسایی می کند.

اولادیبول و اولادیبو (۲۰۰۸) خود با استفاده از اطلاعات مربوط به ۱۰۰ کشاورز و ۱۰ روستا در ۲ منطقه به صورت تصادفی ساده و از طریق آمار توصیفی و تحلیل رگرسیون حداقل مربعات معمولی

دریافتند که عواملی چون سن، تحصیلات و تجربه کشاورز، اندازه و نوع فعالیت می توانند از عوامل مؤثر در بازپرداخت وامها تلقی شوند.

اولاگونجو و آدیمو (۲۰۰۷) خود با استفاده از روش سه مرحله ای در جمع آوری اطلاعات بیان می دارند که تجربه کشاورز، منطقه کشاورزی، هزینه تهیه وام، تعداد مراجعات برای دریافت وام و تحصیلات کشاورز از عمده ترین عوامل در بازپرداخت بوده است.

لکشمی و همکاران (۱۹۹۸) عنوان می دارند که مازاد تولیدکننده، زمان کاشت محصول و شکاف اعتباری از عمده ترین عوامل ایجاد تفاوت بین کشاورزان نکول کننده و بازپرداخت کننده می باشند. آنها همچنین دریافتند که ناکافی بودن منابع مالی مورد نیاز کشاورزان، عدم دسترسی آنها به منابع اعتباری و پرداخت دیر هنگام وام علت اصلی این عوامل بوده است.

مارتین (۱۹۹۷) با استفاده از الگوی لاجیت نتیجه می گیرند که سطح تحصیلات، طول دوره عضویت در بانک، سطح زیر کشت و تنوع منابع درآمدی کشاورزان از جمله عوامل مهمی هستند که باعث عدم بازپرداخت وام شده اند.

۳- روش تحقیق

با توجه به دو رویکرد خردگرایانه و طبیعت گرایانه و دو دسته روشهای تحقیق منتهجه از آنها بنامهای روش-های کمی و کیفی (بازرگان و همکاران، ۱۳۷۷)، تحقیق حاضر در هر دو گروه قرار می گیرد. با توجه به ویژگی آزمایشی و یا غیرآزمایشی بودن تحقیقات، روش تحقیق حاضر، روش غیرآزمایشی پیمایشی (همان مأخذ، ۷۹) محسوب می شود.

با توجه به روشهای چهارگانه ی دیدگاه تئوری پردازی، یعنی بسط یا بهبود تئوریهای موجود، مقایسه ی دیدگاههای تئوریک مختلف، بررسی پدیده ای خاص با استفاده از دیدگاههای تئوریک مختلف و بالاخره بررسی پدیده ای مستند و تکراری (تحقیقی که قبلاً انجام شده است) در محیط و شرایطی جدید (Fledman, 2004) روش تحقیق حاضر در گروه چهارم قرار می گیرد. در کلی ترین تقسیم بندی، روش تحقیق را کتابخانه ای و میدانی در نظر گرفته اند که در تحقیق حاضر از هر دو این روشها استفاده خواهد شد. در جمع بندی نهایی اینکه در تحقیقات مدیریتی به دو روش فرضیات (سؤالات) تأیید و یا رد خواهند شد که عبارتند از:

استفاده از فنون آماری، و استفاده از فنون غیرآماري مانند تحقیق در عملیات (آذر، ۱۳۷۳، ۳۴). تحقیق حاضر با توجه به این تقسیم‌بندی در گروه اول قرار می‌گیرد.

در یک جمع بندی کلی می‌توان گفت که تحقیق حاضر، یک تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی پیمایشی می‌باشد. همچنین از آنجایی که نتایج این تحقیق می‌تواند به طور عملی، مورد استفاده قرار گیرد، یک تحقیق مورد پژوهی کاربردی می‌باشد.

۴- جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق عبارت است از مدیران و خبرگان بانک کشاورزی استان مازندران می‌باشد و بنا به دلیل کوچک بودن جامعه آماری، نمونه آماری را کل اعضای جامعه آماری تشکیل می‌دهند.

۴-۱- روش جمع‌آوری اطلاعات

در این تحقیق از دو روش برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است:

۴-۲- مطالعات کتابخانه‌ای

جهت اخذ اطلاعات در مورد موضوع و پیشینه تحقیق از روش‌های کتابخانه‌ای (اینترنت، کتب، مقالات و پایان نامه‌ها و گزارشات) استفاده شده است.

۴-۳- روش میدانی

در روش میدانی نیز از ابزار پرسشنامه به منظور جمع‌آوری داده‌ها بهره‌گیری شده است تحقیق از پرسشنامه ماتریس مقایسه عوامل که عوامل و زیر معیارهای آن براساس تحقیق تعیین درجه اهمیت شاخص‌های مطالبات معوق بانکی می‌باشد استفاده شده است.

جدول شماره ۱. تفکیک سؤالات پرسشنامه

سؤالات	تعداد سؤالات
ساختار بانکی	۵
عوامل فردی کشاورز(پرورش دهندگان)	۵
عوامل محیطی	۵

جدول شماره ۲. معیارهای ارزیابی تحقیق

نام	معیارها	گزینه ها
Q1	ساختار بانکی	مبلغ وام
Q2		مدت بازپرداخت
Q3		ضعف در ساختارهای نظارتی بانکی
Q4		نرخ بهره بانکی
Q5		عدم اعتبارسنجی دقیق از مشتریان
Q6	فردی(کشاورز)	سابقه استفاده از تسهیلات
Q7		نوع فعالیت
Q8		تنوع منابع درآمدی کشاورزان
Q9		بیمه کردن محصولات کشاورزی
Q10		پایین بودن نسبت بدهی به دارایی
Q11	عوامل محیطی	قیمت محصول
Q12		مشکل بازار فروش
Q13		ثابت نبودن نرخ ارز
Q14		تورم
Q15		حوادث طبیعی

۵- تعریف شاخص‌ها یا معیارها

در این تحقیق برای دستیابی به شاخص‌های مهم عوامل مؤثر بر معوق ماندن مطالبات بانکی، با مصاحبه حضوری کارشناسان(خبرگان) بانک کشاورزی تعدادی شاخص مطابق جدول(۳) تهیه شده است و در نهایت با جمع‌بندی آنها درجه اولویت معیارها به شکل جدول (۴) می‌باشد که در این تحقیق به دلیل زیاد

بودن شاخص‌ها و کارا نشدن تحقیق از ۳ شاخص مهم تر ساختار بانکی، فردی (کشاورز) و عوامل محیطی برای ارزیابی استفاده شده است.

۵-۱- تعیین ارجحیت یا برتری شاخص‌ها (الویت‌دهی شاخص‌ها)

در این بخش برای تعیین اهمیت نسبی شاخص‌ها از مقایسات زوجی استفاده شده است.

جدول ۳. شاخص‌های کلان معوق ماندن مطالبات بانکی

ردیف	۱	۲	۳
عنوان شاخص	ساختار بانکی	فردی (کشاورز)	عوامل محیطی

در زیر اهمیت معیارها نسبت به یکدیگر نشان داده شده است:

جدول ۴. مقایسه زوجی معیارها نسبت به هدف معوقات بانکی با استفاده از نرم‌افزار

بردار ارجحیت	جمع	عوامل محیطی	فردی (کشاورز)	ساختار بانکی	عوامل مؤثر بر معوق ماندن مطالبات بانکی
۰/۱۹۹	۰/۵۹۸	۰/۲۰۵	۰/۱۹۲	۰/۲۰۱	ساختار بانکی
۰/۲۱۲	۰/۶۳۷	۰/۲۰۷	۰/۲۱	۰/۲۲	فردی (کشاورز)
۰/۵۸۸	۱/۷۴۶	۰/۵۸۸	۰/۵۹۸	۰/۵۷۸	عوامل محیطی

۶- محاسبه وزن معیارهای اصلی

جدول (۴) ماتریس مقایسات زوجی معیارهای معوق ماندن مطالبات بانکی می باشد که پس از جمع-

آوری داده‌ها میانگین هندسی آنها در جدول قرار داده شده است.

جدول ۵. ماتریس نرمال شده و مقادیر اولویت نسبت به معیارهای مؤثر بر معوق ماندن مطالبات بانکی

عوامل محیطی	فردی (کشاورز)	ساختار بانکی	عوامل مؤثر بر معوق ماندن مطالبات بانکی
۰/۳۴۸	۰/۹۱۲	۱	ساختار بانکی
۰/۳۵۲	۱	۱/۰۹۶	فردی (کشاورز)
۱	۲/۸۴۴	۲/۸۷۴	عوامل محیطی
۱/۷	۴/۷۵۶	۴/۹۷	جمع

با توجه به ماتریس فوق ما به این نتیجه رسیدیم که:

۱. اهمیت معیار فردی (کشاورز) $1/096$ برابر معیار ساختار بانکی است.
۲. اهمیت معیار عوامل محیطی $2/874$ برابر معیار ساختار بانکی است.
۳. اهمیت معیار عوامل محیطی $2/844$ برابر معیار فردی (کشاورز) است.

۷- نتایج تحلیل (AHP)

در این تحقیق با استفاده از تکنیک تحلیل سلسله مراتبی (AHP) با توجه به عوامل تأثیرگذار مطرح شده که با استفاده از متغیرهای که ضمن داشتن مبنای تئوریک که از مقالات جمع آوری گشته‌اند، با همکاری خبرگان تهیه و به آزمون گذاشته شده‌اند.

از میان معیارهای متفاوت و گوناگون، سه مؤلفه اصلی ساختار نظارتی بانکی، عوامل فردی کشاورزان (که در این تحقیق پرورش دهندگان ماهی مدنظر می‌باشند) و عوامل محیطی تعیین گشته‌اند.

با توجه به پاسخ کارشناسان و نتایج تحلیل سلسله مراتبی، وزن هر یک از معیارهای ساختار بانکی، فردی (کشاورز) و عوامل محیطی به صورت زیر می‌باشد: ساختار بانکی: $0/199$ ، فردی (کشاورز): $0/212$ و عوامل محیطی $0/588$. بنابراین معیار عوامل محیطی بیشترین وزن را دارا گشته است و به عنوان مهمترین مؤلفه در عدم وصول تسهیلات بانکی اذعان گشته است. اما هر یک از مؤلفه‌ها خود به ۵ شاخص تقسیم گشته‌اند که اهمیت هر یک از آنها نیز به صورت زیر بدست آمده است:

در امتیازدهی و اولویت‌بندی گزینه‌های مؤلفه ساختار بانکی، متغیرهای عدم اعتبارسنجی دقیق از مشتریان، ضعف در ساختارهای نظارتی بانکی، نرخ بهره بانکی، مدت بازپرداخت، مبلغ وام به ترتیب رتبه‌های اول تا پنجم اهمیت را کسب نمودند.

در امتیاز دهی و اولویت‌بندی گزینه‌های مؤلفه فردی، تنوع منابع درآمدی کشاورزان، نوع فعالیت، سابقه استفاده از تسهیلات، پایین بودن نسبت بدهی به دارایی و بیمه کردن محصولات کشاورزی به ترتیب رتبه‌های اول تا پنجم اهمیت را کسب نمودند. در امتیاز دهی و اولویت‌بندی گزینه‌های مؤلفه عوامل محیطی، شیوه فروش، ثابت نبودن نرخ ارز، حوادث طبیعی، مشکل بازار فروش، تورم و قیمت محصول رتبه اول تا پنجم اهمیت را کسب نمودند.

در نهایت امر از میان ۱۵ شاخص کلی در نظر گرفته شده برای وضعیت عدم وصول مطالبات بانکی، ثابت نبودن نرخ ارز، حوادث طبیعی، مشکل بازار فروش، تورم، قیمت محصول، عدم اعتبارسنجی دقیق از مشتریان، تنوع منابع درآمدی کشاورزان، نوع فعالیت، سابقه استفاده از تسهیلات، پایین بودن نسبت بدهی به دارایی، بیمه کردن محصولات کشاورزی، ضعف در ساختارهای نظارتی بانکی، نرخ بهره بانکی، مدت بازپرداخت، مبلغ وام به ترتیب رتبه‌های اول تا پانزدهم را در بین گزینه‌ها به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به نتایج می‌توان در مقایسه با تحقیقات دیگران موارد زیر را می‌توان بیان نمود: Glantz در تحقیقی اشاره دارد به اینکه، معوق شدن تسهیلات، نتیجه معیارهای سنجش اعتبار سست و بی‌پایه، سیاست‌های اتخاذ شده‌ی بی‌اثر، پذیرش ریسک بدون توجه به محدودیت سرمایه بانک و شاخص‌های عملکردی غلط است.

همچنین، شریفی رنانی (۱۳۹۰) اذعان می‌دارد که عدم بازپرداخت تسهیلات اخذ شده از بانک باعث مشکلات بزرگی مانند افزایش ریسک اعتباری، ائتلاف منابع و زمان بانک، افزایش هزینه‌های بانک، مسدود شدن بخشی از منابع مؤثر بانک در وام دهی و مختل شدن برنامه ریزی‌های بانک می‌شود. بنابراین بررسی و ارزیابی وضعیت وام گیرندگان قبل از اعطای تسهیلات و گزینش مناسب متقاضیان وام اهمیت زیادی برای بانک‌ها دارد نتایج گلانتز و شریفی رنانی هم‌راستا با نتایج این تحقیق در موارد عدم اعتبارسنجی درست و شاخص‌های عملکردی می‌باشد.

همچنین کرمی (۱۳۷۹) با استفاده از مدل توبیت^۱ با متغیر وابسته‌ی مقدار وام به بررسی عوامل مؤثر بر دسترسی کشاورزان به اعتبارات در استان کهگیلویه و بویراحمد پرداخت و سپس با استفاده از مدل رگرسیون خودتنظیم در ونزا، تأثیر اعتبارات را بر تولید بررسی کرد.

نتایج تحقیق وی نشان می‌دهد که متغیرهای سن کشاورز، میزان تحصیلات، فاصله تا بانک، درآمد سال پیش، سطح زیرکشت و میزان بدهی‌های کشاورزان، بر دریافت وام مؤثر بوده و همچنین میزان وام بر تولید تأثیر مثبت داشته است که متغیر بدهی‌های کشاورز در آن با عامل مشابه نسبت بدهی‌های این تحقیق هم‌راستا است. هر چند بین مدل تحقیق کرمی و این تحقیق فرقی وجود دارد.

---

1. Tobit model

عرب مازار و روئین تن (۱۳۸۵) در مقاله خود با استفاده از روش رگرسیون لاجیت اطلاعات کیفی و مالی تعدادی از شرکتهای دریافت کننده وام از شعب بانک کشاورزی استان تهران طی سالهای ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۳ را مورد مطالعه قرار دادند.

آنها دریافتند که عوامل اصلی مانند نوع فعالیت، سابقه همکاری با بانک و میزان وام بر ریسک اعتباری مشتریان حقوقی بانک کشاورزی تأثیر معنی داری می گذارند و این عوامل فصل مشترک زیادی با عوامل مؤثر بر ریسک اعتباری مشتریان حقوقی سایر بانکها دارد که نتایج این تحقیق با متغیرهای نوع فعالیت، سابقه همکاری با بانک و ریسک اعتباری مشتریان (عدم اعتبارسنجی از مشتریان) همراستا می باشد.

شادی طلب (۱۳۷۲) در تحقیق خود بر اساس دیدگاه کارشناسان شعب بانک کشاورزی و کشاورزان بدهکار به این بانک در استان فارس عواملی چون ضعف قدرت اجرایی بانک، درآمد پایین، محصول کم، مشکل بازار فروش، گرانی عوامل تولید و خشکسالی برای کشاورزان را به عنوان دلایل عمده عدم بازپرداخت بدهیهای بانک شناسایی می کند که با متغیرهای مشکل بازار فروش، گرانی عوامل تولید همراستا می باشند.

با توجه به نتایج تحقیق پیشنهادات زیر را می توان ارائه نمود:

۱. با توجه به عوامل محیطی خصوصاً نرخ ارز که کاملاً به طور مستقیم و در بسیاری از موارد غیرمستقیم بر بخشهای اقتصاد تأثیرگذار است، دولت از سیاستهای کنترلی مقتضی استفاده نماید.
۲. با توجه به این که حوادث طبیعی عاملی دیگر می باشد لذا دولت می بایست چه در دریافت میزان حق بیمه و همچنین در پرداخت بیمه کشاورزان تجدید نظر نماید و سعی در بهبود مبالغ نماید. از آنجا که برخی از اتفاقات طبیعی در برخی نقاط اتفاق می افتد، دولت نباید تمامی نقاط کشور را از برخی از بخشودگی های بانکی برخوردار نماید.
۳. مشکل بازارفروش کشاورزان را می توان با کنترل بازار و جلوگیری از واردات بی رویه و همچنین بازسازی و بازاریابی برای محصولات کشاورزان با ایجاد نمایشگاههای استانی، فصلی و ... تا حدود قابل توجهی حل نمود.

۴. تورم به عنوان شاخصی کلان بر تمامی سطوح اقتصادی تأثیر دارد و لذا باید در سطح کلان و ملی برای آن اندیشه‌ای شود و این جز به همت دولت و مجلس و همکاری مردم امکان‌پذیر نمی‌باشد. از طرفی، بحث قیمت محصولات هر چند وابسته به میزان عرضه و تقاضا می‌باشد اما گاهی اوقات سیاست‌های بازرگانی بر آن دخیل بوده لذا می‌بایست در این بخش از اقدامات مقتضی استفاده نمود.

۵. عدم اعتبارسنجی از مشتریان بنا بر چند دلیل می‌باشد مانند: انعکاسی از دارایی کشاورز به روشنی وجود ندارند، زمین‌ها فاقد شناسنامه‌اند و مالکیت‌ها قابل کنترل نیست، عدم وجود پایگاه داده کامل از مشتریان و .... بنابراین می‌توان با ایجاد پایگاه داده‌ای مشتریان و دارایی‌هایشان (تا آنجا که رعایت امانت شود و دخالت در حریم شخصی افراد نباشد) و به روزرسانی آن در هر بار درخواست اعتبار و چه بسا در حین داشتن تسهیلات بسیار مفید می‌باشد.

۶. بیمه محصولات کشاورزی به درستی برآورد نمی‌شود، حق بیمه‌ها به نسبت ناچیز است که این خود دلیلی در پرداخت کم خسارت از طرف نهادهای بیمه‌گر می‌باشد که نیاز مبرم به ساماندهی دولتی دارد و در اینجا دولت باید از بخش خصوصی در راستای بیمه‌های متنوع کشاورزی کمک گرفته تا از پتانسیل آنها نهایت استفاده را به نفع جامعه محقق نماید.

۷. ساختار بانک کشاورزی بسیار نظارتی بوده و هست ولی در شناسایی و تزریق اعتبار عوامل خارجی چون وزارت کشاورزی، مسؤولین استانی و سیاست‌های روانی اجتماع بسیار مؤثر بوده است. لذا به تبیین بهتر و شفاف‌تری از مسؤولیت بانک در قبال مشتریان نیاز می‌باشد.

۸. نرخ بهره بانکی، مدت بازپرداخت، مبلغ وام از عوامل مؤثر بوده اند اما نسبت به سایر عوامل از اهمیت کمتری برخوردارند اما در کل نرخ وام‌های کشاورزی می‌بایست درست و شفاف و با ثبات باشد و هر ساله این تغییرات نرخ بهره موجب سردرگمی کشاورزان گشته است از طرفی به نسبت کشورهای توسعه‌یافته نرخ بهره‌ها بسیار بالاست با وجود اینکه میزان بهره وری و همچنین بهره‌برداری در ایران کمتر است.

فهرست منابع

۱. احمدپور، م.، برازجانی، ف.، حسینی پور، م.، (۱۳۹۰). (عوامل مؤثر بر تقاضای اعتبارات کشاورزی در سیستان) اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال پانزدهم، شماره ۵۸، ویژه سیاستهای کشاورزی، تابستان ۱۳۹۰.
۲. باقری، م.، ترکمانی، ج.، معززی، ف.، کرمی، آ.، (۱۳۹۰)، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال نوزدهم، ارزیابی درجه اعتبار متقاضیان وام‌های کشاورزی مطالعه موردی استان کهگیلویه و بویراحمد، شماره ۷۳، بهار ۱۳۹۰.
۳. بختیاری، ص.، پاسبان، ف.، (۱۳۸۳). نقش اعتبارات بانکی در توسعه فرصتهای شغلی: مطالعه موردی بانک کشاورزی ایران اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال دوازدهم، شماره ۴۶، تابستان ۱۳۸۳.
۴. دورو، ا. و دیگران، (۱۳۷۲). اعتبار و پس انداز برای توسعه، ترجمه جمیدی یونسی، ع.، و اوکتایی، ن.، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی، تهران.
۵. کونک، ا.، (۱۳۸۱)، مجموعه مقالات همایش هشتم شیلات ایران، ترجمه میگلی نژاد، معاونت تکثیر و پرورش آبزیان، شرکت سهامی شیلات ایران.
۶. مجتهد، ا.، شریفی، م.، (۱۳۸۳). بررسی تأثیر سیاست‌های پولی و مالی در رشد بخش آشاوری ایران، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال دوازدهم، شماره ۴۷، پاییز ۱۳۸۳.
۷. محتشمی، ت.، سلامی، ح.، (۱۳۸۳). عوامل متمایز کننده مشتریان حقوقی کم ریسک از مشتریان ریسکی بانک: مطالعه موردی بانک کشاورزی، ۱۳۸۳.
۸. نجف، م.، (۱۳۸۷)، شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد مطالبات معوق از دیدگاه مدیران و کارشناسان بانک ملت منطقه ۵ شهر تهران و مقایسه آن با دیدگاه بدهکاران، پایان نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۸۷.
۹. هاشمی تبار، م.، کرباسی، ع.، بررسی ارتباط وام با کارایی فنی زارعان در استان سیستان و بلوچستان، مجله علمی- پژوهشی روستا و توسعه، شماره ۵۴، ۱-۲۹.

10. Behr, P., Guttler, A. and Plattner, D. (2004). "Credit Scoring and Relationship Lending: The Case of German SME". <http://kreditwesen.uni-uenster.de/assetypes/SimplePage>.

11. **Been - Lonchen ,(2001)**. Agricultural productivity , government expenditure and economic growth, JEL Classification :F43 , 011 , 041 .
12. **Belongia, M.T(1991)**. Monetary policy and the farm/nonfarm price ratio, Review-Federal Reserve Bank of st.
13. **Crook, J.N. (1996)**. Credit scoring: an overview, Working Paper no. 96/13, Department of Business Studies, The University of Edinburgh.
14. **Devadoss, S.M. & H. Willian (1990)**. Impacts of us monetary policies on the farm sector, Applied Economics, 22:1451-1471, London
15. **Douglas, P. (2003)**. Financial services for the rural poor, helping to improve Donor effectiveness in microfinance, Donor Brief, No. 15, October 2003, CGAP Donor Information Resource Centre (DIRECT)
16. **ESCAP (1994)**. Jakarta plan of action on human resources development in the Escape region, revised edition, New York , UN
17. **FAO/GTZ (1998a)**. Financial institutions, (www.fao.org)
18. **FAO(2006)**. The state of world fisheries and aquaculture. (www.fao.org)
- Glantz, Morton, Managing Bank Risk, (Academic Press, 2003), p. 1
19. **Glassman, C.A. and H.M. Wilkins (1997)**. Credit scoring: probabilities and pitfalls, Journal Retail Banking Service, 19: 53-56.
- Global fish trade overview, <http://www.globefish.org/index.php?id=1020>.
20. **Joel, Bessis, Risk Management in Banking, (John Wiley and Sons NJ, 2002)**, p. 13.
21. **Khan, S. and D.Villianueva (1991)**. Macroeconomic policies and longterm growth :A conceptual and Empirical review, IMF Working Paper, WP/91/28.
22. **Rambaldi, A.N., Zapata, H.O. and Christy, R.D. (1992)**. "Selecting the Best Prediction Model: An Application to Agricultural Cooperatives". Southern Journal of Agricultural Economics. July,1992.
23. **Roht, J. (1997)**. The limits of micro credit as a rural development intervention, Institute for Development Policy and Management, Manchester University.
24. **Springate, G.L. (1978)**. "Predicting the Possibility of Failure in a Canadian Firm". Unpublished Master of Business Administration Project. Simon Fraser University.
25. **Taylor, G.T., Drummond, I.E. and Gomes, A.T. (1986)**. "Agricultural credit programs and production efficiency: An analysis of traditional farming in South Eastern Minas Gerais, Brazil", American Journal of Agricultural Economics, 68(1): 110-119

---

26. **Turetken, O. (2004).** “Predicting Financial Performance Of Publicly Traded Turkish Firms: A Comparative Study”.

<http://mis.temple.edu/research/Documents/TuretkenOct2004- NNPrediction.pdf>.